

Asher Reich

Csirkehús

Részlet az *Egy feledékeny ember emlékiratai* című regényből

Az átmenet a kisgyermek szeme előtt elsuhanó szavak közt olyan, mint amikor egy zajos, zsúfolt utcán siet az ember. A pillantás többnyire csak kötszó, az ember szeme előtt elmosódott arcok és árnyképek váltakoznak sebesen, egy pillanat töredékére felvillannak, majd rögtön ki is törlődnek az emlékezetből. Dibukként ragadt meg bennem egy szó, amely hatalmasan és rejtélyesen emelkedett ki a többi közül. Kimondtam, hallottam és elképzeltem ezt a szót házamban ülve és az úton járva, fektemben és keltemben. Hálóként font körül és kötött az élethez, még mielőtt megtanultam volna kiejteni. Hirtelen két kéz hatalmas árnyképe emel ki a bölcsőből a félhomályban, s én felrepülök a mosolygó látomáshoz, anyám arcához emelkedem, és hallom, amint szája áldást mormol: „Istenem! Milyen szép szemet adtál az én elsőszülöttemnek!” Még nem töltöttem be az első életévemet, de már ismertem az Úr neveit, legyen áldott, ahogy megtanultam a „papát” és a „mamát” is, csak hogy ők jelen voltak. Őket hétköznapi szavak képviselték, míg ez a szó, Isten, számomra elvont és értelmetlen maradt. Alig egy éves és két hónapos csöppségként az udvaron tipegve egy-egy érdekes tárgy láttán felcsillant a szemem, rámutattam, és így szóltam: „Is-ten!” Anya mosolygott, és megemelte az állam, fel, egyre feljebb, míg az arcom az ég felé nézett, Arra, akinek a szavára létrejött a világ, és az égbolt felé mutatott. Én lassan utána mondtam, egyszer, kétszer, sokszor, teljes erőmmel erre a szóra összpontosítva, hogy a kedvére tegyek: „Is-ten!” Mi mindent el nem követek a szomszédságunkban az Úr nevében! Hatalmaskodtak és veszekedtek, pletykáltak és káromkodtak, rágalmaztak és verekedtek, hazudtak és paráználkodtak, elnyomták a gyengéket, no és dicsőítették Őt, akinek hatalma és ereje betölti a világot. Ettől a szótól függve léteztem, ez volt a kulcs egy titokzatos hatalomhoz, mely mellett az ember jelentéktelenné törpül. És én, a gyermek, akit ez a szó, Isten, nem hagyott el egy pillanatra sem, naponta elálmélkodtam jelentésén. Vele ébredtem ál-

momból a „Hálás vagyok” áldással, ezt mondogattam újra meg újra bősséggel a napi három imában, az étkezési áldásokban és tanuláskor, és Vele fekdüdtem esténként, mikor a „Smá olvasása”-t imádkoztam. Gyakran álomban is megjelent, nem emberi alakban, hanem betűk képében, melyek furcsa árnyképként rajzolták ki az Urat: feje tája vörös, mint a rózsza, a bőre fénylik, pillantása lenyűgöz, és rémítő dolgokat suttog. És ez a szó lebegett a szemem előtt, és várt rám ébredéskor, lesben állt a héderbe vezető úton és hazafelé. Gyakran kértem Őt, aki csodákat tett apáinkkal, hogy velem is tegyen egy kis csodát, és mutakozzon meg előttem, ha csak egy pillanatra is. A könyörület és bűnbánat havában, elulban, nagy elszántsággal és ragaszkodással forgott szüntelenül ez a szó az emberek száján. Isten nappal, Isten éjszaka. És a kegyelemnek ebben a havában mindennap, a harmadik éjszakai őrségváltáskor felharsant a templomszorga hangja a sötétség rejtekhelyeiről, amint bekopogott az ajtókon, és hangosan cifrázta, mint egy gőgös kakas: „Steit auf zu Slichas, Jidden, steit auf!” Hangja mennydörgött az egész negyedben: „Ébredjete, zsidók, keljete fel a szlihotra!” Az elul hónapot a bűnbánat, a megbocsátás és az engesztelés levegője lengte be, a rettenetes napok előtt otthon és a szomszédságban félelem uralkodott a nagy, magasságos és rettenetes Istentől, az Örökkévalótól, ezért mindenki ügyelt a gondolataira, szorgalmasan tanult, és igyekezett sokat imádkozni, jótékonykodni és jót cselekedni. A jom kipur előtti szombat a zsinagóga rabbija fojtott, sírós hangon, csukott szemmel tartott erkölcsprédikációt. Az egész közösség nevében könyörületet kért kegyes égi Atyánktól. Arcán és sok más imádkozóén látszott, hogy ajkukat már tamuz hó tizenhetedike óta nem érintette húsétel vagy bor, eltekintve a kidus és a havdala utáni néhány kortytól, hogy testüket naponta megtisztítják a fürdőben, és zöldséggel meg gyümölcsrel táplálják, hogy megszenteljék lelküket az Úrnak, áldott legyen. „Jaj nekünk, mert vétkeztünk, és vétünk

miatt szent földünket megfertőzték a cionista eretnekek, átkozott legyen az emléküik!” Gyászbeszédet mond a rabbi, és remegő hangon mutatja be azon zsidók bűneit, akik az idén egy velejéig eretnek, Izrael nevű államot alapítottak, ahol nyilvánosan megszenteltélenítik a szombatot, és megszegik a Tóra parancsait. Az ördög megtanította őket, hogyan készítsenek fegyvereket és díszeket a bujálkodáshoz. A prédikációt a rabbi azzal fűszerezte, hogy szerény életmódjukon gúnyolódott: „Nincs nekik, a cionistáknak, tejük, tojásuk vagy pláne húruk az ottani lakosok számára, csak tojás- és tejporkuk. A cionizmus maga is por. A papsajt az ő manájuk a lelki sivatagban!” Megjósolta, hogy ez az állam, melyet, Isten mentsen tőlük, az „Aguda” és a „Mizrahi” bohócai támogatnak, végül el fog tűnni, s csak a Tóra parancsait megtartó ortodox zsidó közösség fog örökre fennmaradni. A tíz bűnbánó nap folyamán megtelt az udvar a tágas ládákban és kis ketrecekben élő csirkék kotkodácsolásával. Éjjel nem tudtam aludni tőlük. És az éjszaka végén – a templomszolga ünnepélyes és mennydörgő hangja, mely mindnyájunkat felver a szlihothoz.

Azon a jom kipur előtti reggelen apámmal sietünk haza a templomból a hosszú lakomára. Jom kipur előtt micve sokat enni, és nincs tanítás a talmud-tórában. Hazafelé úton fületem betöltötte a csirkék kotkodácsolása, amely kétségbeesett kiáltásként szállt fel a házak udvarából, mintha tudták volna a nyomorultak, mi lesz a sorsuk. Epedve vártam a kaparot szertartását, melyre általában reggel kerül sor, de apa elnyújtotta a lakomát és utána az áldást is, minden szót külön kiejtve és hangsúlyozva. Nem mertem felkelni a helyemről, mielőtt az áldás befejeződött volna, mégsem bírtam magammal. Úgy pattantam fel, mint akit kígyó mart meg, és kiviharzottam az udvarra. Lent, a füves térségen nagy volt a zsibongás. Gyerekek és felnőttek töltötték meg, ünnepi hangulatban, a két udvar között elterülő teret. Fehér tollfelhő terjengett, szállongott a levegőben, és a mézárálás búze lengte be a vidám tömeget. Mindenki fogta a maga csirkéjét, megforgatta a feje felett, s hangosan mondta az imát: „Ez cserébe értem, ez helyettem, ez az engesztelésem. A csirke menjen a halálba, és én a hosszú, boldog életbe és békeességbe.” A mézárás nagy fehér kapedlit viselt, arca közömbös volt, szemöldöke vastag és szakálla hosszú, gyorsan végezte a munkáját, és már tetőtől talpig véres volt. Sorban odalépett az emberekhez, s az imájuk végeztével kivette kezükből a

csirkét, borotvával elmetszette a torkát, és ledobta a vért fröcskölő állatot a földre. Már vagy egy tucat csirke hevert fehér kötömbökként a vériszamos fűvön, fejük a fény felé dermedt, lábuk behajlott végső ájulásukban. És voltak, amelyek makacsul tovább vergődtek, haldokolva, szárnyukkal verdesetek a halál görcsében vagy fel-alá imbolyogtak, mint a részegek, s szárnyukkal csapkodtak, míg a végsőket hörögték. A tér egyetlen óriási mézárászékké változott. Fűtyült a szél, a kavargó por magával sodorta a vörösre festett tollakat, melyek haláltáncot lejtettek a levegőben. Apa kiment az udvarra, és kivette a ketrecből a két tyúkot. Szerettem volna megszökni erről a kegyetlen szertartásról, mert nem bírtam nézni a tömegmészárlást, de apám nem engedett el. Erősen fogta a kezemet, szája körül gúnyos mosoly játszott gyengeségem láttán. Csak később értettem meg, hogy a halottak lelke időnként a csirkékben meg egyéb jószágokban születik újjá, és a kóser késsel és áldásokkal fölfegyverkezett mézárás meg tudja tisztítani ezeket a lelkeket, hogy megváltást hozzon számukra. Két kézzel szorítottam mellemre a tyúkomat, hogy néhány pillanatnyi vigaszt és nyugalmat nyújtsak neki. A rettenetes színjáték közepén álltam, körülöttem csirkék, furcsán vérezve, holdkórosan araszoltak lassú haláluk felé. Fül-siketítő kotkodácsolásukat, végső hörgésüket imának éreztem. Egyszer-egyszer az én tyúkom is elrikoltotta magát, mintha keserűen panasznál a megpróbáltatást, ami rá vár, mintha tudná, hogy ez az utolsó találkozása a világgal. Amint szédülve körbenéztem, puha, kerek testeken verdeső szárnyak körvonalai rajzolódtak ki előttem. A vékony lábak az utolsó útra siettek, míg csak egy csepp élet volt a testben. De a halál volt az, ami lépésről lépésre magával húzta őket, mint az utolsó lélegzetvétel édes csábítása, míg végül mozdulatlanul le nem roskadtak a földre. Körbevettek a csirkék, melyek mintegy megbékülve az elkerülhetetlen sorssal fetrengtek tulajdon vérükben. A halál nézett ki szemükből, a lélek kiszökött felmetszett torkukon, véresen és holtan heverték, s vérüket cseppenként szívta fel a föld. A szomszédok jöttek, elvitték a tyúkjákat, hogy még gyorsan megfőzzék őket a böjt utáni lakomához. Apám kényszerített, hogy mondjam utána a „Sötétben és a halál árnyékában ülő emberek... ez cserébe értem, ez helyettem, ez az engesztelésem” imát, míg ő a fejem fölé tartotta s megforgatta az engesztelési csirkét, mint egy élő glóriát. Láttam, hogy a hentes, a mézárálás szenvedélyében égve, felénk kö-

zeledik. Rutinosan megnyalta a hüvelykjét, és óvatosan megvizsgálta a villogó pengét. Egy szempillantás, s egy róka gyorsaságával kapta el a tyúkom torkát, végighúzta a borotvát a remegő nyakon, kitépett néhány tollat a begyéből, és felemelte a pengét, hogy átvágja a géjét meg a porcogót. A csirkém felhasított torkából légbuborékokkal keveredett vér tört elő, és egy-két csepp az arcomra hullt. Mindjárt elfordítottam a fejem, miközben a kotkodácso-
lást hallva úgy éreztem, mintha az állat „Smá Jiszróél”-t kiáltana, aztán már nem volt, ami tartsa a fejet. Tompa koppanást hallottam a földön. Undo-
rodva rohantam el onnét; azontúl egész gyerekkoromban attól féltam, hogy tarajom nő, engem is le-
vágna engesztelésül bűneimért, és soha többé nem ment le csirkehús a torkomon.

„Nee, nee Kein Huhnerfleisch” – mondta, szinte kiáltotta a német pincérnek, aki melegen ajánlotta a párolt csirkefalatokat gombamártással. – Nem, nem, nem kérek csirkét.” Ez az első Berlinben töltött hónap vége felé történt, a sűrű köddel és záporosóval kísért tél közepén. Benjamina már elutazott, a város sötétbe borult, vihar szaggatta, és a síkságokat megrohanta az északi szél. Sonnenfeld nagykabátjába burkolózva kilépett az utcára, egy darabig az egyszerűség kedvéért Kudamnak rövidített Kurfürstendammon haladt, amely Berlin Dizengoff utcája, csak háromszor olyan hosszú, széles és pompás. A sötétség fellegeiből hirtelen előbukkant a templom sebesült tornya, mely úgy festett, mint egy lyukas és rothadó fog Berlin ínyében. Az Kleiststrasse közelében egy mellékutcában, melynek neve már kitörlődött az emlékezetéből, egy nagy, régi, a történelem pókhálóival ékes pince-vendéglőre lett figyelmes. Alighogy belépett és leült, magába szívta a hely zsváját, máris előtte termett a kövér, kopasz, vastag szemöldökű pincér, aki melegen ajánlotta a csirkét! Paradicsomlevest rendelt, meg főtt marhahúst zöldségkörettel. A vendéglő tömve. Cigarettafüst tölt be mindent, és elvegyül a közeli konyhából áradó zsír- és ételszaggal. Mindenfelől zabálás, nevetés, ének és beszéd hangjai harsognak. Mint tudjuk, a németeknél, ahogy azt egyszer Matheus Pilz mondta neki, „Erst Kommt das Fressen, dann die Moral”, azaz előbb a zabálás, azután az erkölcs. Hatvanöt körüli és idősebb, pocakos, duplatokás, bikanyakú, verejtékező férfiak és nők üldögélnek és vedelnek, disznóhúst marcangolnak hatalmas krumplidarabokkal, vagy virslit falnak, amit újabb és újabb ku-

pa sörrel öblítenek le. Még a véglények is a küszöbön álló német egyesülést ünneplik itt. A szájak zsírtól fénylenek, és a borgőzös szemek ostobán tekintenek a világra. Jól megfigyeli a kidülledt szemeket, a tömött szájakat, a vörös káposztafejeket, az övéhez hasonló orrokat. Szeretné tudni, mit csináltak ezek az öregek, akik most élvezettel gargalizálnak itt, a negyvenes évek első felében. Valaki állandóan hangosan szellent, a zavar legcsekélyebb jele nélkül. Az egyik asztalnál szüntelenül bőfögnek. Egy részeg nő nagyokat csuklik, kiabál a pincérnek, hogy hozzon neki még egy korsó sört. Még sört! Még sört! Míg kortyol, a hab a ruhájára fröccsen, de ő fel se veszi, mintha nem is érezné. Sonnenfeld lát egy öregembert, aki olyan részeg, hogy hirtelen arccal az asztalra bukik. Vajon veszélyben érzi a régi, rettenetes álmot? Vajon ott van-e még agyában a szörnyű daganat? Lassan kanalazza a paradicsomlevest, körülveszi az evés zaja és a főtt káposzta szaga. A pincér térül-fordul, mindkét kezében öt-öt korsó sör. A hely különös módon inkább mély és elviselhetetlen kíváncsisággal tölti el, mintsem undorral. Sonnenfeld felmelegíti öntudatának levesét. Az ehhez hasonló pincékből árasztotta el a hullám Európát. Hány óra van? Negyedóra múlva összefoltozzák a két német zászlót. A vak múltat emésztési zavarok nélkül fogyasztják itt. Minden feledésbe merült, mindössze negyvenöt év múltán, az idő zavaros mélységeiben. Európát most elbűvöli a nagy, egységes és baráti közösség. Mennyi időre? Virulnak most a jövődömondók. Fekélyként terjed a politikai asztrológia. Új idők szele fúj Keleten. Egy régi dal csendül fel a konyha melletti asztalnál. „A német éjszakát felderíti a napfény.”

Már délután volt, amikor megszökve a konyhából kimentem az udvarra, ahol anyám a levágott csirkéket kopasztotta és kóserolta. Lent az elcsendesedett tér romba dőlt temetőre hasonlított. Vérel pettyezett tollak, mint jelképes sírkőmaradványok, heverték a porban. A levegőt betöltötte a szomorúság. A szomszédos udvarban hirtelen megláttam egy nagy, szédelegve vánszorgó, vérét folytató csirkét, vörös lábnyomokat hagyott maga után, míg végül összeesett, és feladta. Ekkor a távolban megjelent Lájbele, közeledett, bejött az udvarba, és odahívott. Mikor odaértem, a fülembé súgta: „Itt az alkalom, hogy belessünk a női fürdőbe.” Hogy is feledkezhettem meg a résről, amelyet a falon fölfedezett! Áldott, aki emlékezteti a feledékenyeket,

Lájbele már útjára sietett, engem is magával vonva a sikátorhoz a női fürdő mögé. Megáll, széttekinget, szorosán a fal mentén halad tovább, én meg a nyomában igyekszem a homályba és az ismeretlenbe, míg meg nem találja a keresett lyukat. Izgatottan beleszem a fürdőbe. Kopaszra borotvált, teljesen mezítelen nőket láttok, mellük lecsüng, hasuk petyhüdt a sok gyerekszüléstől. Kidagadó erektől foltos lábuk közt rejtélyes mélyedés. Holdkóros arckifejezéssel járkálnak, vagy a merülés után lecsöpögő vízben ülve a lábukat mossák. Tátott szájjal bámulok, amint ketten egymás mellét simogatták, kíváncsian tapogatva egymást, mint gyümölcsöt a piacon. Minden istenfélelem nélkül, könnyelműen nevetgélnek a szent és félelmetes nap előestéjén, és simogató ujjai egyre lejjebb siklanak.

Lájbele visszatért a sikátor végéből, ahol őrt állt, hogy figyelmeztethessen, ha valaki jönne. Mögöttem állt, és böködött, hogy őt is hagyjam már belesni a lyukon, mert most rajtam az örködés sora. A tíz percet a sikátor sarkán több mint két órának éreztem. Lájbele felé fordultam, és láttam, feje szinte eltűnik a résben, arca vörös a látványtól, mintha összes vére az agyába tódult volna, és időnként megérinti a nemi szervét. Szóltam neki, hogy megint én következem. Lájbele odébb húzódott, de mellettem maradt, nem törődött az örködéssel. Beleszem a fürdőbe, s fülemet megütötte egy hang, amely csábító volt, akár a meztelenség. „A víz forró, mint

a pokol tüze!” A hang ismerős, de nem tudok rájönni, kié. Hirtelen teljes életnagyságban feltűnik a medencében, térdig a vízben állva Hájhele Reinitz a szomszédunkból. Arca kipirult, feje simára borotválva, mint anyám feje, keze hatalmas, telt mellét, pástétom melegségű hasát masszírozza. Lábát szétárja a vízben, közüle vastag, sötét bozót kandikál ki, szálai lefelé kúsznak. Hirtelen lesütötte a szemét, mintha imádkozna, és hüvelykjét belefúrta a bozontba. Kellemesen meleg hullámok árasztották el a testemet, amint a látványt szemléltem. Ekkor dallamos hangján így szólt jiddisül: „Mikor jön már el a megváltás? Mikor jön már el a megváltás? Jöj-jön már a Messiás!” Tiszta hangja áthatolt a macesz vékonyságú falakon, mint mikor éjjelenként otthon énekelt, és a férje csitítgatta, hogy ne csábítsa énekével bűnre a szomszédokat.

Hirtelen kiabálást hallottam a hátam mögül, és megfordulva láttam, hogy Lájbele két kézzel védi a fejét, míg egy öregasszony a botjával ütlegeli, és kiabál: „Fúj, szegyen és gyalázat, belesni a fürdőbe!” Mindketten igyekeztünk eltűnni onnan, futomban a szél lesodorta a kipámat. Fedetlen fejjel, rémülten szaladtam a borzasztó vétek elől: a mezítelen Hájhele képe elől, mely sötétben csillogott, mint a sátán szeme.

HÉBERBŐL FORDÍTOTTA:
STÖCKL JUDIT FORDÍTÁSA

Vasko Popa

Ünnepi találkozás

*Hegedülő felhők szállnak
A Rue des Rosiers háztetői fölött*

*A zápor elől
A kietlen zsidó könyvesboltban
Húzzuk meg magunk
Méz mák és emlékezés illata
lengi be*

*A pultra kirakott levlapokról
Fölbúg a kosszarv*

*Két tarka üdvözlő lapot
választunk
Ne menjünk el üres kézzel*

Sana tova

*A sibeder boltos szakálla lángol
Elhunyt barátunk hangján
szóal meg
Költő volt Csernovciban*

שגה

טזכה

*Sana tova
Párizs, 1984.*

*Vasko Popa (1922–1991) szerb költő utolsó, hátramaraadt verse.
Zárósortait a kéziratban a költő áthúzta.*